זכרון ליום ראשון — קול מבשר מבשר ואומר

ראש השנה תשנ"ד

קולו של השופר מבשר ואומר. קולו של השופר הינו קולו של הזמן ההולך ובא, קולו של העתיד הממשמש ובא, ומעורר ציפייה, וחרדה מהולה בתקווה.

מה בשורה מבשר הוא ואומר? האם את קולו של היום ההוא בו ייתקע בשופר גדול ובו יבואו האובדים והנידחים להשתחוות לה' בהר הקודש בירושלים? האם כבר נאוו על ההרים רגלי המבשר המשמיע שלום, המבשר טוב ומשמיע ישועה?

או שמא "קול חרדה שמענו, פחד ואין שלום... הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו, ועת צרה היא ליעקוב וממנה יוושע"?1ירמיה ל, ה-ז.

הקול עצמו הבוקע ועולה, הנשבר ומריע, מבשר הוא ואומר. דומה הוא לצפירת אזעקה, לילל הסירנה – מבשר ואומר. מתרחש כאן משהו עלום: הזמן עצמו הוא זה שנשבר, והוא מעורר ציפיות עלומות, אך גם חרדות ישנות בוקעות ועולות. קולה של התקווה, קולה של הבשורה, אנחת הדאגה, וקול של איום ותוכחה, מבשר ואומר.

זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון,2מתוך תפילת 'זכרונות' של ראש השנה. בו נפקדים כל יצורי קדם, להיזכר כל רוח ונפש והמון נסתרות מבראשית. כי יש מקום בו נזכר הכל, בו אין שכחה. ובכתבי המקובלים למדנו שמקום זה "לב" שמו, ו"אמא" שמו, ובו נזכר ונאסף הכל, מה שהיה ומה שיהיה, מי שעדיין חי ומי שכבר הלך, כי בלב של העולם, שהוא המצפון והאמהות של העולם, אין דבר שנשכח.

בין היום הראשון, בו ראה אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, לבין היום ההוא בו ייתקע בשופר גדול, עומדת תקיעת השופר של היום הזה, הממשות של עכשיו, של הרגע הזה, של המקום הזה, של האנשים האלו, ממשות הווֹיות זו על זכרונותיה3ולא רק זכרונותינו הפרטיים: בכל אחד מאתנו טמון הזכרון של אבותינו, מקופלת בנו היסטוריה של חורבן ומלכות, של תפארת ושואה., חרדותיה ותקוותיה הנישאים ועולים ובוקעים בקול השופר ההולך הלוך וחזק מאוד. והתקווה עצמה היא התקיעה, והחרדה עצמה – השברים והתרועה, הם הציפייה עוצרת הנשימה העולה לפני כסא הכבוד שאין לפניו שכחה.

*

אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם. ובמה? בשופר.4בבלי ראש השנה, לג, ב. מהי המלכה זו של ה' שאנו ממליכים עלינו ומה טיבה?

אנו מצפים לעולם חדש, לאדם חדש, למזרח תיכון חדש. מלכות ה' אליה אנו מייחלים הינה מלכות המוסריות, מלכות קוסמו-פוליטית של הצדק והאנושיות, של "כל יושבי תבל ושוכני ארץ",5ישעיהו יח, ג. ממלכת מבשר השלום, בה תתממש אהבת הריע ואהדת העמית. ממלכה בה "כל הרשעה כולה כעשן תכלה"6מתוך תפילת עמידה לראש השנה. והעוולה תקפוץ פיה; בה האנושות כולה תתאחד, וייעשו כולם אגודה אחת; בה האדם יהיה שלם עם עצמו ולא יהיה לבו חלוק לא על המקום ולא עם עצמו. "לעשות רצונך בלבב שלם".7שם.

וזהו הדין וכאן המשפט, בין קול התקווה לקול החרדה, בין מבשר השלום לצפירת המלחמה, וקול האדם המשווע: "קולי שמעת, אל תעלם אזניך לרווחתי, לשוועתי"!8איכה ג, נו.

*

ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך (אומרים אנו בתפילה שהינה תפילת מלכויות לדעת ר' יוחנן בן נורי, הסובר שמלכות בקדושת השם נאמרת99 משנה ראש השנה, ד, ה.) ואימתך על כל מה שבראת".10מתוך תפילת עמידה לראש השנה. האם למלכות של הפחדה אנו מצפים? לממלכה אלימה? האם רק באמצעי אלימות תיכון הממלכה?

האמנם אפשר להגיע ללב השלם עם עצמו ועם חברו, ולשלום המופלא, באמצעי אלימות והפחדה? ההפחדה יכולה לאלץ אך לא לשכנע, לכוף מבחוץ אך לא לשכנע מבפנים.

הקדושה, המלכות והאימה כרוכות אחת בחברתה. אך אימה זו איננה אימה של כפייה, אלא היא אימה מטהרת, אימת הנברא העומד מול בוראו, "פחדך על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת". זוהי אימה משחררת ולא משעבדת, זהו פחד המשחרר את האיש ממועקת הנברא, והרי מועקה זו השוררת בחיינו היא היא הגורמת לשנאה ולטינה ולמחלוקת שבינינו. רק במקום כזה, שבו מתמוססת עמידתו הגאה והאוטונומית של האדם בעמדו נוכח בוראו, נפתח הלב, נוצרים הרחמים, מתכוננת האנושיות והולך ובא האדם החדש. רק אז, לכשתשליך האנושות את אלילי כספה וזהבה, תופיע הסולידריות, האגודה האחת של "לעשות רצונך בלבב שלם". השלום הינו תוצאה של פחד ה' והדר גאונו, ורק הוא יכול לשכנע את האדם לוותר ולהשליך את אליליו.

*

ובכן תן כבוד ה' לעמך, תהילה ליראיך, ותקווה טובה לדורשיך...11שם. – התפילה איננה על הישועה אלא על הכבוד האבוד, לא על הנצחון אלא על התקווה הטובה. מדובר על הדורשים, על המייחלים, על אלו שהבעיה העיקרית שלהם איננה עצם הרע אלא העוול שברע וחוסר הצדק שבו.

תקווה טובה לדורשיך: חייב הוא האדם לדרוש את ה' – אך הוא חסר תקווה. חייב הוא לדרוש את ה', בלי דרישה זו חייו אינם חיים – אבל המציאות טופחת על פניו.

תקווה טובה לדורשיך, זו איננה תפילה על עצם הישועה והגאולה אלא על התקווה הטובה ופתחון הפה, הכבוד והתהילה. כל כך למה? משום שדורש ה' שבכאן לא נואש ממצבו הגרוע אלא מחוסר הכבוד ופתחון הפה שבמצבו. חוסר התקווה לצאת מהמצב הרע גורם לו לאדם לאבד את צלמו, את כבודו, גורם לו לאילמות. וזהו חוסר הצדק והעוול העמוק.

אך "ידענו ה' אלוקינו שהשלטן לפניך"12שם. – כבר עכשיו, בהווה, השלטון בידיך. זוהי ידיעה ודאית ולא רק אמונה. זוהי ידיעה של הרצוי, של מה שצריך להיות, של מה שנכספים אליו, ובידיעה זו נעשה הוא להווה. האמת היא כבודו של ירא ה'. האמת – בוודאותה, בנצחיותה ובנצחונה הוודאי על השקר – היא הכבוד האמיתי, והתקווה, ופתחון הפה של דורשי ה'.